

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
Journal of Divinity Faculty of Recep Tayyip Erdogan University

ISSN: 2147-0049 e-ISSN: 2147-2823

RTEUIFD, December 2017, 6 (12): (319-322)

Yayın Değerlendirmesi / Book Review

Emine Gümüş Böke*

Aslan, Mehmet Selim. *İslâm Aile Hukuku*. Bursa: Emin Yayınları, 2015.

Aslan, Mehmet Selim. Islamic Family Law. Bursa: Emin Publication, 2015.

Kur'an, erkek ve kadının huzur ve sevgiyi karşı cinsle elde edeceğini bildirmektedir: "Kendileri ile huzur bulasınız diye sizin için türünüzden eşler yaratması ve aranızda bir sevgi ve merhamet var etmesi de onun (varlığının ve kudretinin) delillerindedir. Şüphesiz bunda düşünen bir toplum için elbette ibretler vardır." (Rûm, 30/21). Bu huzur ve sevgi, evlenme ve aile hayatının sağladığı hikmetlerdendir.

İslâm hukukunda aile hukukuyla ilgili konular önceleri muamelat altında nikâh ve talâk olarak, daha sonraları ise muamelatın detaylandırılmasıyla *münâkehât* ve *mufârakât* başlıkları altında ele alınmıştır. Günümüz İslâm hukukçuları ise İslâm aile hukuku için -genellikle- *el-Ahvâlü's-Şahsiyye* veya *Ahkâmü'l-üsra* gibi ifadeleri kullanmaktadırlar. Aile fertlerinin karşılıklı ilişkilerini, hak ve ödevlerini düzenleyen hukuk dalına aile hukuku denir. İslâm aile hukuku, ailenin kuruluş öncesi görüşme ve nişan gibi aşamalarını, nikâh akdi gibi kuruluşunu, aile meydana geldikten sonra eşlerin birbirlerine karşı hak ve vazifelerini ve talâk, muhâla'a/hul' gibi nikah akdini sonlandırmaya dayalı tasarrufları ele alan hukuk dalıdır.

Mehmet Selim Aslan'ın ele aldığı "*İslâm Aile Hukuku*" adlı çalışma evlilik ve talâk ile ilgili hukukî işlemler üzerine detaylı bir incelemedir. Bu eser İslâm Aile Hukuku

* Dr., Diyanet İşleri Başkanlığı. PhD., Presidency of Religious Affairs
Istanbul / Turkey (dr.eminegumus@hotmail.com)
orcid.org/0000-0001-9648-8693

alanında yapılan çalışmalara benzerlik arz etmekle beraber yazar bu çalışmada klasik dönem eserlerini esas almıştır. Yer yer meselenin daha iyi anlaşılması açısından müellif, günümüzde yazılan İslâm hukukuna dair eserlerden de istifade ettiğini belirtmiştir. Eserde akıcılığı temin etmek ve okuyuculara kolaylık sağlanması amacıyla ayet ve hadislerin tercüme metinde, Arapçaları dipnotta verilmiştir.

Eser önsöz, giriş, iki bölüm ve sonuçtan oluşur. Müellif, önsözde fıkıh ve İslâm hukuku terimlerinin karakteristik yapısından bahsederek İslâm aile hukukunun konularına değinir. Giriş bölümünde ise İslâm'da aile kavramı ve önemi ele alınıp konunun hem dinî hem de dünyevî yararları üzerinde durulur.

Birinci bölüm "Nişanlanma, Nikâh Akdî ve Hukukî Sonuçları" başlığını taşır. Bu bölümde nikâh akdinden önceki münasebetler, nikâh akdinin tanımı ve hukukî sonuçlar, nikâh akdinin rükünleri, nikâh akdinin şartları, nikâh çeşitleri, nikâh akdinin sonuçları, doğum ve hukukî sonuçlar gibi alt başlıklar ele alınır. Nikâh akdinden önceki münasebetlerin ele alındığı bölümde görüşme, nişanlanma ve düğün merasimi konularına değinilir. Burada müellif, konunun önemini vurgulayarak İslâm'ın öngördüğü düğün merasimlerine dikkat çeker.

Nikâh akdinin tanımı ve hukukî sonuçların yer aldığı kısımda nikâhın hükmü, evlenme manileri, eşler arasındaki denklik, evlenme ehliyeti, velâyet, vekâlet gibi konular detaylı olarak incelenir. Konuları âyet ve hadisler ışığında ele alan yazar, İslâm hukukçularının görüşlerine de yer vermiştir. Geçerli bir nikâh akdinden söz edilebilmesi için akitte bazı temel unsurların bulunması gerekmektedir. Bu unsurlar olmadan nikâh akdinden söz edilemez. İslâm hukukçuları, bir akdin gerçekleşmesi için gerekli olan unsurlar ile akdin sahih olması için gerekli bulunan unsurları birbirinden ayırmışlardır. Birinci unsurlar için rükün; ikinci unsurlar için şart tabirini kullanmışlardır. Müellif Aslan, burada önce nikâh akdinin rükünlerini daha sonra şartlarını ele almıştır. Hanefi mezhebine göre nikâh akdinin birbirinden farklı şartları (in'ikâd, sıhhat, nefâz ve lüzum) olduğu ileri sürülerek bu şartların eksik olması halinde farklı hukukî sonuçların ortaya çıkacağı belirtilmiştir.

İn'ikâd şartları içerisinde ehliyet, meclis birliği (ittihâdü'l-meclis), evlenme manilerinin bulunmaması ve icab ile kabulün şartsız olması başlıkları incelenmiştir. Aslan, nikâhın sıhhat şartları içerisinde evlenme engelini olmaması, şahitler ve ilan konularını ele almıştır. Ayrıca günümüzde yazılan bazı eserlerde, nikâh akdinde ikrahın olmaması meselesinin de bir sıhhat şartı olarak zikredildiğini belirtmiştir. Müellif, birtakım eksikliklerden dolayı yürürlüğe girmeyen nikâh akdinin geçerlilik kazanabilmesi için gerekli olan nefâz şartlarını ve bulunmadığı takdirde nikâh akdini feshedilebilir konumuna sokan lüzum şartlarını da ele almıştır.

Yazar, muteberlik bakımından nikâh çeşitlerini incelerken her birini ayrı başlık altında değerlendirmiştir. Sahih nikâh, mevkûf nikâh, gayri lazım nikâh ve fasit nikâhtan bahseden müellif, bâtil nikâh başlığı altında müt'a nikâhı, hülle nikâhı, gizli nikâh ve mükrehin nikâhını detaylı olarak ele almıştır. Hülle nikâhı üzerinde fazlaca duran Aslan, konuyu mezhepler açısından tahlil etmiştir.

Nikâh akdinin meydana getirdiği hukukî sonuçlara değinen müellif bu başlık altında değerlendirilen nafaka, mesken, mehir ve müt'a gibi hakların yükümlülüğünün kocaya ait olduğunu ve bunları hak edenin ise kadın olduğunu ifade etmiştir. İslâm hukuku açısından mehrin sahibinin kadın olduğunu vurgulamıştır. Dolayısıyla mehrin, başlık veya süt parası olarak isimlendirilen ve kadının ailesine yapılan ödemelerle hiçbir ilgisi olmadığını belirtmiştir. Müellif burada mehrin çeşitlerini ele alıp incelemiştir. Birinci bölümün son başlığı olan "Doğum ve Hukukî Sonuçları"nu anlatırken nesep, emzirme ve nafaka konularına değinmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde yazar "Evliliğin Sona Ermesi, Talâkın Kavramsal Çerçevesi, Çeşitleri ve Hukuki Sonuçları" hakkında bilgi vermiştir. Bu başlık altında fesih, talâk, tefrîk, muhâla'a, mülâ'ane, ila, zihar, talâkın hukuki sonuçları ve iddet süresi içinde eşlerden birinin ölmesi halinde miras hükmü gibi konular incelenmiştir. Yazar, öncelikle feshin tanımı ve mahiyeti üzerinde durarak talâk ile arasındaki farkı belirtmiştir. Talâk kavramı ile dar anlamda günümüz İslâm hukukçularına göre kocanın tek taraflı irade beyanıyla meydana gelen boşanmanın ifade edildiği vurgulanmıştır.

Talâkın hukuken geçerli olabilmesi için kocanın âkil ve bâliğ olması gerektiği gibi genel kabule göre talâka yönelik rızanın bulunmasının da şart olduğu dile getirilmiştir. Esasen koca, tehdit altında, sarhoş, hasta veya öfke halinde iken eşini boşarsa genel kanaatin talâkın gerçekleşmeyeceği yönünde olduğu belirtilmiştir. Zira sözlü tasarruflar, kasıt ve irade ile meydana gelmesi halinde geçerli hukukî bir netice doğurmaktadır. Buna göre İslâm hukukunda ikrah, sarhoşluk, hata ve benzeri durumlar ehliyet arızalarından sayılarak bu durumlardan biriyle müptela olmuş muhtı, mükreh ve sarhoş olan kimsenin sözlü tasarrufları Hanefî mezhebi hariç diğer üç mezhepte geçersizdir.

Bu bölümde talâk için kullanılan söz ve işaretlere değinilerek talâk çeşitleri detaylı olarak incelenmiştir. Müellif, İslâm hukukuna göre boşanmanın yalnızca erkeğin yetkisinde olduğunu vurgulamıştır. Öte yandan kadının madden ve manen evlilikten zarar gördüğünde boşanma imkânına sahip olduğunu, ancak boşanabilmesi için hâkimin kararı gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca İslâm hukukuna göre kocanın, boşama yetkisinin tamamını veya bir kısmını nikâh akdi sırasında ya da daha sonra hanımına verebileceğini (Tefvizu't-Talâk) dile getirmiştir. Boşama yetkisi elinde bulunan kadın ise dilediği zaman bu yetkiyi kullanarak tek taraflı bir beyanla kocasından

boşanabilmektedir. Bununla beraber İslâm, kadına kocasından bir bedel karşılığında (muhâla'a) boşanmasını talep hakkı da tanımıştır.

Müellif mülâ'ane (lanetleşme), ilâ (kocanın dört ay veya daha fazla süreyle eşine yaklaşmamaya yemin etmesi) ve zihar (kocanın, eşini mahremlerinden birine benzetmesi) konularını ele alırken ailenin yapısını bozacak her türlü davranışı İslâm'ın yasakladığını ifade etmiştir. Zira sağlam bir toplum sağlam bir aileden; sağlam bir aile de hak ve hukuka riayet eden taraflardan meydana gelmektedir. İslâm aile hukuku kurallarının nihai hedefinin, aile fertleri için mutlu ve huzurlu bir yaşam temini olduğu görülür. Söz gelimi erkeğin evlenmek istediği kadına denk olmasının şart koşulması sağlıklı bir aile hayatının devamı içindir. Çünkü kişi ancak kendi sosyal yapısına benzer bir eşle huzurlu bir aile hayatını devam ettirebilir. Sağlam temeller üzerine oturtulmayan aileler, huzur ve saadet içerisinde yaşayamazlar.

Nikâhın ve talâkın tesciline değinen müellif, bu iki tasarrufun kayıt altına alınması hususunda bir nass yoksa da maslahat gereği tescil edilmesinin önemine dikkat çekmiştir. Nitekim Osmanlı Hukuk-ı Aile Kararnamesi nikâh akdinin kayıt altına alınması gerektiğine dair 37. maddeyi düzenlemiştir. Buna göre günümüz şartlarını göz önünde bulundurduğumuzda nikâh akdi gibi talâkın da tescil edilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Talâkın hukuki sonuçlarının incelendiği bölümde ise iddet ve çeşitleri ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Bölümün sonunda yazar, iddet süresi içinde eşlerden birinin ölmesi halinde miras hükmü ile ilgili bilgi vermiştir.

Sonuç olarak *İslâm Aile Hukuku* adlı bu çalışma, evlilik ve boşanma konusunda müstakil olması, bir hukuk dalını kapsamlı bir şekilde ele alması ve aile hukukunun güncel meselelerine de değinmesi açısından bir ders kitabı mahiyetinde olduğu söylenebilir. Ayrıca eserin dilinin akışkan olması sebebiyle halkın da başvurup istifade edebileceği faydalı bir kaynaktır.

Aslan, Mehmet Selim. "İslâm Aile Hukuku". Değerlendiren: Emine Gümüş Böke.

RTEÜİFD 12 (2017): 319-322.

